

แนวทางการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อสร้างประสบการณ์สุนทรีย์สำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็น

Guidelines for Development of Art Activities to Create Aesthetic Experience for Elementary Children with Visual Impairment

จิราพร พนมสวย *Jiraporn Panomsuay*

นิสิตนทบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Received : August 12, 2020

Revised : January 29, 2021

Accepted : June 30, 2021

บทคัดย่อ

ประสบการณ์สุนทรีย์เป็นประสบการณ์ส่วนตัวเกี่ยวกับรับรู้สุนทรีย์วัตถุที่มากกระตุ้นผ่านประสาทสัมผัส ถือเป็นประสบการณ์สำคัญต่อเด็กในช่วงอายุ 6-12 ปี หรือวัยประถมศึกษา เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่ประสาทสัมผัสพัฒนาเต็มที่และสามารถรับรู้สิ่งทีมากกระตุ้นได้เร็ว จึงควรส่งเสริมประสบการณ์สุนทรีย์ให้กับเด็กวัยประถมศึกษา โดยเฉพาะในเด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็น เนื่องจากประสบการณ์สุนทรีย์ช่วยเติมเต็มประสบการณ์ของมนุษย์ ช่วยพัฒนาทางปัญญา อารมณ์ และสังคม อีกทั้งยังมีส่วนช่วยพัฒนาความไวทางประสาทสัมผัส การสร้างประสบการณ์สุนทรีย์ผ่านกิจกรรมศิลปะเป็นวิธีที่เด็กที่บกพร่องทางการเห็นทั้งตาบอด

สนิทและมองเห็นเลือนรางสามารถเข้าถึงได้ งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาแนวทางการสร้างประสบการณ์สุนทรียะสำหรับเด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็น โดยใช้วิธีการวิจัยเป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า แนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรียะของเด็กที่บกพร่องทางการเห็น มีหลักการดังนี้ 1) ใช้ประสาทสัมผัสมากกว่า 1 ประสาทสัมผัส 2) ผสมผสานกิจกรรมหลากหลายรูปแบบในการทำกิจกรรมศิลปะ 3) สร้างประสบการณ์ทางตรง 4) ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีพื้นผิว อุปกรณ์ไม่เกิน 10 ชิ้น 5) เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น พูดคุยเกี่ยวกับงานศิลปะ และแสดงความรู้สึกของตนเอง 6) เชื่อมโยงพื้นฐานและประสบการณ์เดิม

คำสำคัญ กิจกรรมศิลปะ / ประสบการณ์สุนทรียะ / เด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็น

Abstract

Aesthetic experience is a subjective experience which occurred while perceiving aesthetic object through sensories. This experience is important to elementary students, age between 6-12 years, which sensories are fully developed and perceive simulators quickly. Therefore, promotion of aesthetic experience is important to children of this age, especially children with visual impairment. Aesthetic experience could complete experiences, develops cognition, emotion, and social as well. Furthermore, it progresses sensitiveness of sensories. Promoting the aesthetic experience through art activities is appropriate to children with visual impairment both totally blind and low vision can approach. The purposes of this research are studying and creating the guidelines for development of art activities to create aesthetic experience for elementary children with visual impairment. The methodology is studying related documents and researches. The result found that the guidelines for developing art activities to create aesthetic experience of elementary children with visual impairment consist of 1) using multisensory 2) combining various kinds of activities 3) utilizing direct experience 4) using texture materials, limit 10 pieces per lesson 5) promoting the opportunity to express their opinions, discuss about Art, and express their feelings and 6) linking to their basics and previous experience.

บทนำ

ประสบการณ์สุนทรียะ คือการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้การกระตุ้นจากสุนทรียวัตถุจนเกิดเป็นสุนทรียรส (ไชยเดช แก้วสง่า, 2556: 2) สุนทรียวัตถุเป็นวัตถุทางความงามมีที่มาจากธรรมชาติและงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น สุนทรียรสเป็นอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นหลังจากผู้ชมได้รับการกระตุ้นจากสุนทรียวัตถุผ่านประสาทสัมผัส ประสบการณ์สุนทรียะถือเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคลที่อาศัยความไวของการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ร่วมกับความรู้หรือประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับสุนทรียวัตถุนั้น ๆ จึงจะสามารถรับรู้และเกิดประสบการณ์สุนทรียะได้อย่างเต็มที่ ประสบการณ์สุนทรียะมีประโยชน์ต่อมนุษย์ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และการเห็นคุณค่าของงานศิลปะ (ไชยเดช แก้วสง่า, 2556: 4) กล่าวคือ ทางร่างกายมนุษย์ได้ใช้และฝึกฝนการใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ ไม่ว่าจะเป็น ใช้ตารับชมงานจิตรกรรม ใช้หูฟังดนตรี ใช้มือสัมผัสงานประติมากรรม เป็นต้น ด้านสติปัญญาคือเมื่อเกิดการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสแล้วจะเข้าสู่กระบวนการทางปัญญาไปเชื่อมโยงประสบการณ์เดิม จนเกิดการวิเคราะห์ ตีความ เนื้อหาที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกจากสุนทรียวัตถุ ซึ่งนำไปสู่อารมณ์สุนทรียะที่ช่วยพัฒนาให้มนุษย์ได้แสดงออกทางความรู้สึกของตนเองออกมาทั้งทางคำพูดหรือทางร่างกายที่สามารถสังเกตได้ เช่น คำพูดแสดงความประหลาดใจ การโยกศีรษะตามจังหวะเพลง เป็นต้น กระบวนการทั้งหมดนำไปสู่พฤติกรรมในพัฒนาทักษะทางสังคม โดยประสบการณ์สุนทรียะส่งเสริมให้เกิดการแสดงออกทางอารมณ์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ทำให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ช่วงวัยที่มนุษย์มีความเจริญทางประสาทสัมผัสสูงสุดนั้นคือช่วงวัยประถมศึกษา หรือ อายุ 6-12 ปี จากนั้นประสาทสัมผัสจะค่อย ๆ เสื่อมลงไปตามวัย ทำให้ความไวในการรับรู้ลดลง (Poole, 1992: 55) จึงจำเป็นต้องสร้างประสบการณ์สุนทรียะในช่วงประถมศึกษา เด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความจำเป็นต้องรับการส่งเสริมประสบการณ์สุนทรียะเป็นพิเศษคือ เด็กที่บกพร่องทางการเห็น ซึ่งหมายรวมถึงเด็กที่ตาบอดสนิท และมองเห็นเลือนราง ทั้งกรณีที่สูงสูญเสียการมองเห็นตั้งแต่กำเนิด หรือค่อย ๆ สูญเสียการมองเห็นในภายหลัง จนทำให้ใช้การรับรู้ทางตาเป็นหลักไม่ได้ จึงต้องใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ในการเรียนรู้ ประสบการณ์สุนทรียะจึงเป็นประโยชน์ต่อเด็กกลุ่มนี้อย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาความละเอียดอ่อนของการรับรู้ทางประสาทสัมผัส (Carroll, 1961: 57-58 quoted in Feeney, 2007: 203) ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ดีในการเรียนรู้ทักษะในชีวิตประจำวัน แม้จะมีอุปสรรคทางการมองเห็น แต่เด็กกลุ่มนี้ก็สามารถรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส

อื่นได้ การสร้างประสบการณ์สุนทรียะจึงสามารถทำได้ หากผู้จัดการศึกษาปรับวิธีการสอน สื่อ และอุปกรณ์ให้เหมาะสม ซึ่งทำได้หลายวิธี

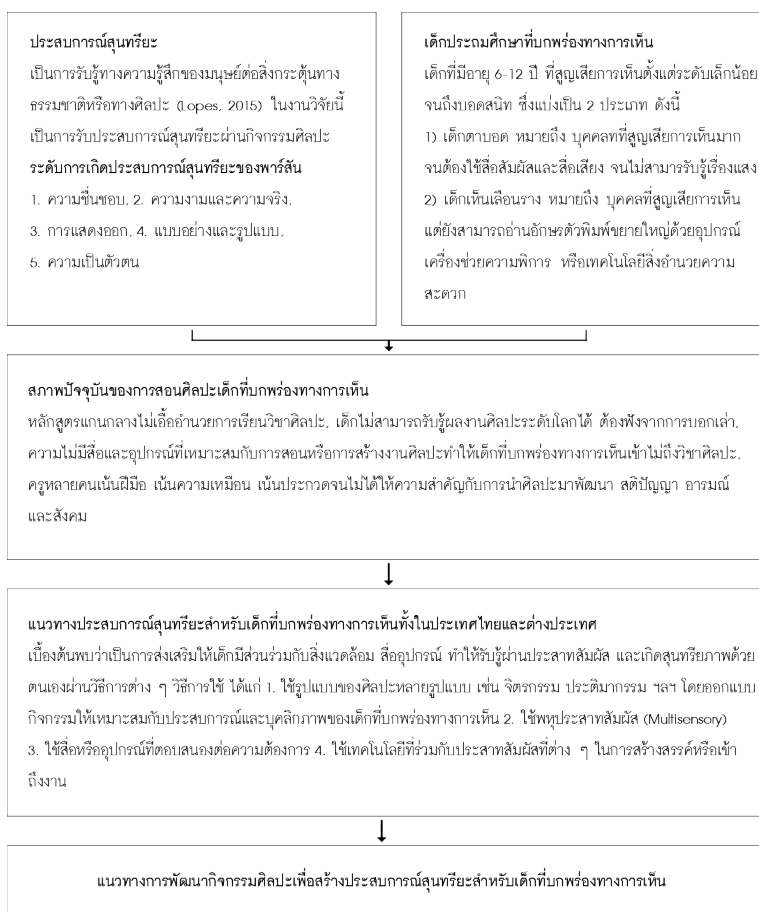
การสร้างประสบการณ์สุนทรียะผ่านศิลปะ ถือเป็นวิธีการที่เหมาะสมทั้งต่อเด็กทั่วไป และเด็กที่บกพร่องทางการเห็น โดยทั่วไปแล้วเป้าหมายในการสอนศิลปะเด็กที่บกพร่องทางการเห็นจะเน้นให้เด็กได้แสดงความรู้สึกร่างกายของตนเองออกมา (Lowenfeld, 1951: 2) รวมถึงส่งเสริมพัฒนาการทางปัญญา อารมณ์ และสังคม (Szubielska and others, 2019) ในปัจจุบันโรงเรียนเฉพาะทางได้ปรับใช้หลักสูตรแกนกลางในการสอนศิลปะ โดยครูผู้สอนปรับการใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการสอนให้เด็กสามารถรับรู้และปฏิบัติได้ เช่น การทำงานศิลปะโดยเน้นการใช้มือสัมผัสและปั้นเพื่อสร้างสรรค์งานออกมา ใช้สายตาที่เหลืออยู่ ใช้หูฟังเสียง ฯลฯ การสอนเรื่องสี ครูจะอธิบายว่าสีนั้นเป็นอย่างไรโดยเทียบเคียงกับความรู้สึกร่างกาย (Eaton, 1959: 10 quoted in Feeney, 2007: 207-208) เช่น สีฟ้าเทียบกับท้องฟ้า สีแดงเทียบเคียงกับพระอาทิตย์ สีเขียวเทียบเคียงกับใบไม้ เป็นต้น วิธีการสอนหากเทียบเคียงกับเด็กปกติแล้ว เด็กปกติเรียนรู้จากงานศิลปะ 2 มิติไปสู่งาน 3 มิติ ส่วนเด็กที่บกพร่องทางการเห็นเน้นการสอนงานศิลปะ 3 มิติก่อน แต่ในกรณีเด็กมองเห็นเลือนรางหรือเด็กที่สามารถเข้าใจในทัศนของงาน 2 มิติ การสอนเรื่องประสบการณ์สุนทรียะนั้นเด็กจะได้รับจากการบรรยายและบอกเล่ารวมถึงความงามของงานศิลปะให้เด็กฟัง โดยครูจะเน้นให้เด็กมีความสุขกับการใช้อุปกรณ์และการเรียนศิลปะ

ปัญหาของการสร้างประสบการณ์สุนทรียะสำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็นคือเด็กไม่ได้รับรู้ประสบการณ์สุนทรียะผ่านการใช้ประสาทสัมผัสของตนเอง แต่ได้รับการถ่ายทอดจากคำบอกเล่าของครูผู้สอน แนวทางการสร้างประสบการณ์สุนทรียะสามารถทำได้โดยการสร้างประสบการณ์ตรงให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สุนทรียวัตถุด้วยตนเอง รวมถึงเลือกใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ที่กระตุ้นประสาทสัมผัสต่าง ๆ

แนวทางการสร้างประสบการณ์สุนทรียะสำหรับเด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็นยังสามารถศึกษาและพัฒนาได้อีกมากในอนาคต ผู้วิจัยจึงมุ่งมั่นที่จะศึกษาและพัฒนาแนวทางการสร้างประสบการณ์สุนทรียะสำหรับเด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็น เพื่อให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ผ่านกระบวนการศิลปะ ได้ใช้กระบวนการทางปัญญา เกิดอารมณ์สุนทรียะได้อย่างเต็มความสามารถ

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยนี้เป็นการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เด็กที่บกพร่องทางการเห็น ประสบการณ์สุนทรีย์ กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็น และสิ่งควาเร่ห้ออกมา เป็นกรอบแนวคิด และแนวทางการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อสร้างประสบการณ์สุนทรีย์สำหรับเด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็น

ภาพที่ 1
กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เด็กที่บกพร่องทางการเห็น ประสบการณ์สุนทรียะ และกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็น สรุปได้ดังนี้

เด็กที่บกพร่องทางการเห็นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เด็กตาบอด และเด็กมองเห็นเลือนราง เด็กตาบอดเป็นเด็กที่สูญเสียการมองเห็นมาก ไม่สามารถรับรู้แสงได้ ส่วนเด็กที่มองเห็นเลือนรางจะสูญเสียการมองเห็น แต่ยังสามารถอ่านตัวอักษรขนาดใหญ่ได้ และใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือการมอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552: 45-46) เด็กที่บกพร่องทางการเห็นมีกระบวนการทางปัญญาที่เหมือนกับเด็กปกติ แต่ช่วงเวลาที่สูญเสียการมองเห็น และระดับความบกพร่องทางการเห็นจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนามโนทัศน์ของสิ่งต่าง ๆ เช่น สีแดง ความกว้าง เป็นต้น (Orr and Rogers, 2002 quoted in Algozzine and Ysseldyke, 2006: 11) ครูจึงต้องกระตุ้น อธิบายรายละเอียด และการจัดการเรียนการสอนเด็กที่บกพร่องทางการเห็นจะจัดให้สอดคล้องกับลักษณะการมองเห็นรายบุคคล เช่น การเรียนอักษรเบรลล์ การใช้สื่อและอุปกรณ์ และการฝึกการเคลื่อนไหวและการปรับตัว

องค์ประกอบของประสบการณ์ทางสุนทรียะ ได้แก่ สุนทรียวัตถุ มนุษย์ผู้รับรู้ และสุนทรียรส สุนทรียวัตถุเป็นสื่อที่เกี่ยวข้องกับความงามที่สร้างไปสู่ผู้ชม สุนทรียวัตถุนี้สามารถได้รับจากธรรมชาติ หรืองานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น (ประเสริฐ ศิลรัตนานา, 2542: 6-9) การรับรู้ประสบการณ์สุนทรียะนั้น ผู้ชมต้องมีความไวทางประสาทสัมผัส และมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสุนทรียะวัตถุนั้นมาก่อน จึงสามารถรับรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ อารมณ์สุนทรียะยังแสดงออกมาทางการแสดงความรู้สึก ทางสีหน้า การร้องไห้ การหัวเราะ การโห่ร้อง การปรบมือ และคำพูดที่แสดงถึงการชื่นชม และการตำหนิ (Menninghaus and others, 2019: 173) การสร้างประสบการณ์สุนทรียะเน้นการสร้างประสบการณ์ตรง คือเน้นให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสของตนเองในการรับรู้ และตอบสนองสิ่งที่มากระตุ้น

กิจกรรมที่ส่งเสริมสุนทรียภาพและการจัดกิจกรรมศิลปะทั้งในประเทศไทย และในต่างประเทศมีความสอดคล้องกันในเรื่องการให้ความสำคัญด้านการใช้ประสาทสัมผัสร่วมกับประสาทสัมผัสด้านอื่น ประกอบด้วย การดมกลิ่น การลิ้มรส การฟังเสียง ซึ่งใช้มากกว่าหนึ่งประสาทสัมผัส หรือเรียกว่าพหุประสาทสัมผัส (Multisensory) กิจกรรมและสื่อที่ใช้มีความหลากหลายโดยปรับให้สอดคล้องกับพัฒนาการและลักษณะการมองเห็น รวมถึงอาจ

มีการใช้เทคโนโลยีช่วยทดแทนการมองเห็นด้วย สถานที่ที่ใช้จัดกิจกรรมไม่จำกัดแค่เฉพาะในห้องเรียน อีกทั้งยังส่งเสริมให้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนร่วมชั้น ครู ผู้จัดกิจกรรม และอาสาสมัคร

ผลจากการวิเคราะห์แนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรีย์ของเด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็นจากการวิเคราะห์แนวทางการสอนศิลปะเด็กที่บกพร่องทางการเห็น และการวิเคราะห์แนวทางการสร้างประสบการณ์สุนทรีย์ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 การวิเคราะห์แนวทางการสอนศิลปะเด็กที่บกพร่องทางการเห็น และแนวทางการสร้างประสบการณ์สุนทรีย์

แนวทางการสอนศิลปะเด็กที่บกพร่องทางการเห็น	แนวทางการสร้างประสบการณ์สุนทรีย์
<p>1. ใช้ประสาทสัมผัสทางการสัมผัสเป็นหลัก และใช้ประสาทสัมผัสด้านอื่นร่วมด้วย เช่น การปั้นดินน้ำมันที่มีกลิ่นเป็นการใช้การสัมผัสร่วมกับการดมกลิ่น เป็นต้น</p> <p>2. บูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างประสบการณ์ที่แตกต่าง เช่น ปั้นดินน้ำมันระบายสีจุดเบรลล์ ปะติด ฯลฯ ซึ่งช่วยดึงดูดความสนใจของเด็ก</p> <p>3. ใช้สื่อวัสดุที่มีพื้นผิวชัดเจน เพื่อให้เด็กง่ายต่อการสัมผัส เช่น เชือก งานประดิษจากกรรมกระดาษทราย สำลี ฯลฯ</p> <p>4. ออกแบบกิจกรรมที่สามารถทำได้ทั้งเด็กที่ตาบอดสนิท และมองเห็นเลือนราง เพื่อให้เด็กสามารถเข้าถึงกิจกรรมและสื่อได้ทุกคน เพราะในสภาพห้องเรียนจริงมีเด็กที่ระดับบกพร่องทางการเห็นแตกต่างกัน</p>	<p>1. จัดแบบต่อเนื่อง และเป็นขั้นเป็นตอน</p> <p>2. สอดคล้องกับพัฒนาการ รวมถึงลักษณะเฉพาะของเด็กที่ต้องการสร้างประสบการณ์สุนทรีย์ จะทำให้เด็กสามารถทำได้สมวัย และช่วยส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการขั้นต่อไปได้อีกด้วย</p> <p>3. มีเป้าหมาย และกระบวนการที่ชัดเจน ทำให้สามารถทำกิจกรรม และวัดประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม</p> <p>4. ส่งเสริมให้เด็กได้มีส่วนร่วมผ่านประสบการณ์ศิลปะ ได้สร้างสรรค์ พูดคุย แสดงความคิดเห็น และแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับงานศิลปะ (Mayesky, 2009: 36-71)</p> <p>5. เน้นการสร้างประสบการณ์ตรง โดยใช้การบูรณาการหลายกิจกรรม เช่น ดูละคร เดินสำรวจ ชิมขนม เป็นต้น</p> <p>6. ใช้สื่อ และอุปกรณ์ตามความสนใจ จำนวนไม่เกิน 10 ชิ้น โดยเป็นอุปกรณ์ที่มีคุณภาพ ให้เด็กได้สำรวจวิธีการใช้อุปกรณ์ (Mayesky, 2009: 36-71)</p> <p>7. สร้างประสบการณ์สุนทรีย์จากภายใน ตั้งแต่สร้างทัศนคติต่องานศิลปะ แรงดึงดูด ความสนใจ การรับรู้ ข้อมูล การรู้จักคุณค่าของความงาม การวิเคราะห์ การตีความข้อมูล และพื้นฐานประสบการณ์เดิมด้านศิลปะ (ธาริน กลิ่นเกษร, 2554: 134)</p> <p>8. เชื่อมโยงประสบการณ์ภายใน และภายนอก ทำให้เด็กเห็นถึงความสัมพันธ์ของสิ่งที่น่าสนใจ ประสบการณ์สุนทรีย์กับเดิมหรือเหตุการณ์ที่เด็กเคยประสบมา เช่น การชมภาพดอกทานตะวันของ แวนโก๊ะทำให้เด็กนึกถึงดอกทานตะวันที่เคยสัมผัสมา เป็นต้น</p>

จากตารางข้างต้นสามารถสรุปเป็นแนวทางการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อสร้างประสบการณ์สุนทรียะสำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็นประกอบด้วย 6 ประการ ได้แก่

1. ใช้ประสาทสัมผัสมากกว่า 1 ประสาทสัมผัส เป็นการออกแบบกิจกรรมให้เด็กได้รับการกระตุ้นความไวทางประสาทสัมผัส เช่น การใช้การดมกลิ่นดินน้ำมันร่วมกับการปั้น การฟังดนตรีแล้ววาดภาพ เป็นต้น
2. ผสมผสานกิจกรรมหลากหลายรูปแบบในการทำกิจกรรมศิลปะเพื่อดึงดูดความสนใจเด็กตลอดกระบวนการ เช่น ในหนึ่งกิจกรรมมีการทัศนศึกษา การให้เด็กสัมผัสวัสดุ การให้เด็กชิมขนม เป็นต้น
3. สร้างประสบการณ์ตรง เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมโดยให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสของตนเองรับรู้และมีส่วนร่วมต่อกิจกรรม เช่น การชิมขนม การดมกลิ่นผลไม้ การปั้นดินน้ำมัน การสัมผัสงานศิลปะ เป็นต้น
4. ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีพื้นผิวไม่เกิน 10 ชิ้น เพื่อให้เด็กง่ายต่อการสัมผัส และไม่ให้เกิดความสับสน เช่น เชือก กระดาษทราย เปลือกไม้ สาลี ดอกทานตะวัน เป็นต้น
5. เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น พูดคุยเกี่ยวกับงานศิลปะ และแสดงความรู้สึกของตนเอง เพื่อกระตุ้นทางความคิด เชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม และให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรงต่องานศิลปะ เช่น หลังจากที่เด็กได้สัมผัสงานประติมากรรม ถามเด็กว่าเด็กสัมผัสเจออะไรบ้าง แล้วทำให้นึกถึงอะไร หรือให้เด็กอธิบายผลงานตนเองว่ามีเรื่องราวอย่างไร ระหว่างสร้างสรรค์ มีความรู้สึกอย่างไร
6. เชื่อมโยงพื้นฐานและประสบการณ์เดิม เพื่อให้เด็กเชื่อมโยงประสบการณ์ภายนอกกับภายในตัวของตนเอง เช่น เหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้น วัตถุที่รู้จักมาก่อน ฯลฯ กับประสบการณ์ภายนอก เช่น สุนทรียะวัตถุที่มากระตุ้น อาจเป็นเนื้อหาเรื่องราวของงานศิลปะ เสียงดนตรีที่น่าตื่นเต้น เป็นต้น หลักการข้อนี้นำไปสู่การเชื่อมโยงทางกระบวนการคิด ความรู้สึกต่องานศิลปะ และเกิดประสบการณ์สุนทรียะ

ภาพที่ 2
ตัวอย่างกิจกรรมศิลปะการสร้างพื้นผิวบนดิน
น้ำมันของเด็กที่บกพร่องทางการเห็น

การสร้างกิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรีย์สำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็น

การสร้างกิจกรรมประกอบด้วยขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมการสอน การจัดกิจกรรม การประเมินผล โดยสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. การเตรียมการสอน โดยการสร้างโครงสร้างแผนการจัดกิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรีย์ และแผนการจัดกิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรีย์ ประกอบด้วย ตั้งจุดมุ่งหมายของกิจกรรม ตั้งเป้าหมายประสาทสัมผัสที่ใช้ ออกแบบแนวความคิดของกิจกรรม ว่าเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับอะไร มีมีโนทัศน์ที่สอนอะไรเป็นหลัก ออกแบบขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วยขั้นนำ ขั้นสอน และขั้นสรุป สร้างสื่อและอุปกรณ์ และสร้างเครื่องมือและวิธีการประเมินผล
2. การจัดกิจกรรม เป็นการวางแผนว่าตลอดระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมผู้เรียนมีวิธีการดำเนินงานกับเด็กอย่างไรบ้าง ประกอบด้วย ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอนที่เน้นกระบวนการสร้างประสบการณ์สุนทรีย์ด้วยประสบการณ์ตรง และขั้นสรุป
3. การประเมินผล เป็นการวัดว่าหลังจากการทำกิจกรรมศิลปะเด็กเกิดประสบการณ์สุนทรีย์หรือไม่ อย่างไร โดยในงานวิจัยนี้จะวัดอารมณ์สุนทรีย์ และระดับขั้นประสบการณ์สุนทรีย์ ซึ่งต้องคำนึงถึงเครื่องมือที่ใช้ และระยะเวลาในการวัดประเมินผลที่เหมาะสมกับธรรมชาติของเด็กที่บกพร่องทางการเห็นและระดับการเกิดประสบการณ์สุนทรีย์

ตาราง 2 ตัวอย่างกิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรีย์ของเด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็น

กิจกรรมที่ 2 ทานตะวันของฉัน
ประสาทสัมผัสที่ใช้: การสัมผัส, การดมกลิ่น
จุดมุ่งหมาย: 1. เด็กเกิดอารมณ์สุนทรีย์ 2. เด็กเกิดประสบการณ์สุนทรีย์ระดับขั้นที่ 2 ความงามและความจริง - รับรู้ความจริงจากงานศิลปะ - รับรู้ทักษะ ความอดทน และความพิถีพิถันของศิลปิน
แนวความคิด: กิจกรรมทานตะวันของฉัน ออกแบบมาเพื่อให้เด็กได้สัมผัสลักษณะของทานตะวันที่หลากหลาย รวมถึงนำเสนอภาพทานตะวันของแวนโก๊ะในพื้นที่ผิวที่สร้างจากวัสดุต่างกัน จากนั้นเด็กได้สร้างผลงานด้วยเทคนิคปะติด กิจกรรมนี้เด็กจะได้รับประสบการณ์จากสุนทรีย์วัตถุทั้งจากดอกทานตะวันที่เป็นธรรมชาติและเป็นงานศิลปะ
เครื่องมือและวิธีการประเมินผล: *เครื่องมือทุกชิ้นใช้ประเมินผลหลังการทำกิจกรรมทุกครั้ง* 1. แบบสังเกตพฤติกรรมขณะทำกิจกรรมศิลปะ (ผู้ช่วยวิจัยสังเกต) 2. แบบสัมภาษณ์ผู้เรียนหลังจากทำกิจกรรม (ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยสัมภาษณ์)

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาจิตรกรรมศิลปะเพื่อสร้างประสบการณ์สุนทรีย์สำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็น สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

แนวทางการออกแบบกิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรีย์ของเด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็นสามารถอภิปรายได้ตามหลักการที่สังเคราะห์ขึ้น ดังนี้ การสร้างประสบการณ์ตรงโดยการใช้ประสาทสัมผัสที่หลากหลาย หรือการใช้พหุประสาทสัมผัส (Multi-sensory) เป็นการใช้ประสาทสัมผัสในร่างกายร่วมกันตั้งแต่สองประสาทสัมผัสขึ้นไป ซึ่งมีความสำคัญมากสำหรับการเรียนรู้และการทำกิจกรรม ของเด็กทั่วไปและเด็กที่บกพร่องทางการเห็น ประโยชน์ของการใช้ประสาทสัมผัสที่หลากหลายนี้ทำให้เด็กมีการเรียนรู้และรับรู้ได้ดีกว่าการรับ

รู้เพียงแค่ประสาทสัมผัสใดสัมผัสหนึ่ง (นวลจันทร์ จุฑาภักดีกุล, 2558: 63-68) และการใช้วิธีการหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นขั้นตอน สอดคล้องกับการออกแบบกิจกรรมศิลปะของยุพา มาตรา (2559) ซึ่งออกแบบกิจกรรมศิลปะโดยใช้การใช้สายตาบางส่วนที่ยังเหลืออยู่, การฟังเสียง, การสัมผัส, การดมกลิ่น, และการลิ้มรส, โครงการ The Nose Thailand ที่มีการใช้กลิ่นจับคู่กับสี ทำให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสด้านการดมกลิ่น และการสัมผัส (กันตพร สวนศิลป์พงศ์ , 2561) อีกทั้งการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีพื้นผิวไม่เกิน 10 ชิ้น (Mayesky, 2009: 36-71) สอดคล้องกับโครงการ UOB Please Touch หรือโครงการกรุณาสัมผัสในประเทศไทยซึ่งเป็นโครงการที่สอนเทคนิค วิธีการสร้างสรรคงานศิลปะจนพัฒนาเป็นงานฝีมือ เช่น ศิลปะการทอผ้าด้วยมือ ศิลปะการมัดย้อมกระดาษ ศิลปะการปักเข็ม มาตราแม่ และการปักผ้าแบบญี่ปุ่น (ธนาศรียูเอบี , 2562) โดยในแต่ละกิจกรรมมีอุปกรณ์ที่มีพื้นผิวที่คนที่บกพร่องทางการเห็นสามารถสัมผัสได้ มีจำนวนเพียงพอสำหรับผู้ร่วมกิจกรรม และไม่เกิน 10 ชิ้น รวมถึงเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น พูดคุยเกี่ยวกับงานศิลปะ และแสดงความรู้สึกของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Watts (2016) โดยให้เด็กถ่ายภาพ เลือกภาพที่ตนคิดว่าสวย และทำการสัมภาษณ์ ทำให้พบว่าเด็กมีความสัมพันธ์กับบริบทที่อยู่ เช่น เด็กในชนบทมักถ่ายภาพทิวทัศน์ธรรมชาติ ดอกไม้ และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อีเรนตร วิโรจน์สกุล (2557) ได้ทำการศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ละครเวที 6 มิติ สำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็น ในชั้นหลังการแสดง มีการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม และการพูดคุยหลังการแสดงเพื่อสำรวจทัศนคติผู้ชม ทำให้สามารถสรุปผลการรับรู้ ทัศนคติ และสุนทรียรสของเด็กหลังการชมละครได้

การสร้างกิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรียะสำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็น สอดคล้องกับ ADDIE Model ที่ใช้ในการออกแบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) การเตรียมการสอนสอดคล้องกับขั้นของการวิเคราะห์ (Analysis) การออกแบบ (Design) และการพัฒนา (Development) ในขั้นการวิเคราะห์จะเป็นการตั้งเป้าหมาย ศึกษาธรรมชาติของผู้เรียน การตั้งวัตถุประสงค์ ให้สอดคล้องกับบริบทผู้เรียน นำไปสู่การออกแบบ และสร้างกิจกรรม 2) การจัดกิจกรรมสอดคล้องกับขั้นการนำไปใช้ (Implement) โดยผู้เรียนจะได้เรียนรู้วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และเนื้อหาเรื่องราว และ 3) การประเมินผล (Evaluation) ซึ่งประกอบด้วย การประเมินรายทาง และการประเมินเมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปวิจัยและพัฒนากิจกรรมได้ต่อไป (Aldoobie, 2015: 68-72)

ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำแนวทางพัฒนากิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรีย์ของเด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็นนำไปทดลองใช้ในบริบทเพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับเด็กที่บกพร่องทางการเห็น
2. ควรศึกษาแนวทางพัฒนากิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรีย์สำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็นในระดับชั้นต่าง ๆ เช่น ระดับปฐมวัย ระดับมัธยมศึกษา เป็นต้น
3. ควรศึกษาแนวทางพัฒนากิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรีย์สำหรับเด็กที่บกพร่องทางการเห็นในบริบทการเรียนร่วมกับนักเรียนปกติ เพื่อให้ในชั้นเรียนศิลปะในโรงเรียนทั่วไปได้
4. ควรมีการศึกษาแนวทางพัฒนากิจกรรมศิลปะที่สร้างประสบการณ์สุนทรีย์ของเด็กประถมศึกษาที่บกพร่องทางการเห็นออกแบบเป็นกิจกรรมศิลปะ

USSN นุ ก ส ม

- Aldoobie, Nada. (2015). ADDIE Model. *American International Journal of Contemporary Research* 5,6 (December): 68-72.
- Algozzine, Bob & Ysseldyke, Jim. (2006). *Teaching Students With Sensory Disabilities: A Practical Guide for Every Teacher*. California: Corwin Press.
- Chutapakdikul, Nuanchan. (2015). Learning through Sensations. Retrieved from <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/ENEDU/article/view/6701/6313>
- นวลจันทร์ จุฑาทักติกุล. (2558). การเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัส. สืบค้นจาก <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/ENEDU/article/view/6701/6313>
- Feeney, David. (2007). *Toward an Aesthetic of Blindness: an interdisciplinary response to Sygne, Yeats, and Friel*. New York: Peter Lang.
- Kaewsanga, Chaiyadet. (2013). Understanding Aesthetics: The Value of Art. *The Journal of Education. The Graduate Studies Volume*. 7,3 (July-September): 1-8.
- ไชยเดช แก้วสง่า. (2556). “เข้าใจสุนทรียศาสตร์ เข้าถึงคุณค่าความงามศิลปะ”. *วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา* 7,3 (กรกฎาคม-กันยายน): 1-8.
- Klinkeson, Tharin. (2011). *The Effect of Aesthetics Experience through the Art Museum Activities for Primary School Students*. A thesis submitted to the Art Education Department, Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- ธาริน กลิ่นเกสร. (2554). “ผลของการส่งเสริมประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ ศิลปะที่มีต่อสุนทรียภาพของนักเรียนประถมศึกษา” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Lowenfeld, Viktor. (1951). “Psycho-Aesthetic Implications of the Art of the Blind” *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 10,1 (September): 1-9.
- Mayesky, Mary. (2009). *Creative Activities for Young Children*. 9th ed. New York: Delmar.
- Mahamart, Yupa. (2016). From the Darkness to Light in our Hands: The Process of Art and Psychology to Stimulate and Support Free Expressions of Visual Handicapped Children. *Journal of Vijitsilp*. 7,2 (July-December): 49-116.
- ยุพา มหามาตร. (2559). “จากควมมืดมนสู่แสงสว่างในมือเรา: การสร้างกระบวนการทางศิลปะกับ จิตวิทยาเพื่อกระตุ้นและสนับสนุนการแสดงออกอย่างอิสระของเด็กผู้พิการทางสายตา” *วารสารวิจัยศิลป*. 7,2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 49-116.

- Menninghaus, Wagner and others. (2019). What are aesthetic emotions? *Psychological Review* 126,2 (September): 171-195.
- Ministry of Education. (2009). Announcement of The Ministry of Education about Types and Qualifications of Educational Handicapped Person 2009. Retrieved from <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/ministry%20law/1-42%20handicap%20MoE.pdf>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ ของคนพิการทางการศึกษา พ.ศ. 2552. สืบค้นจาก <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/ministry%20law/1-42%20handicap%20MoE.pdf>
- Poole, Janet. (1992). Age Related Changes in Sensory System Dynamics Related to Balance Physical & Occupational Therapy In *Geriatrics* 10,2: 55-66.
- Silratana, Prasert. (1999). *Visual Art Aesthetics*. Bangkok: Odeon Store.
- ประเสริฐ ศีลรัตน์. (2542). *สุนทรียะทางทัศนศิลป์*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- Suansilpong, Kantatorm. (2020). The Nose Project. The Power of Smell that Enhanced the Potentiality of Blind and Normal Person. Retrieved from <https://adaymagazine.com/the-nose-project/>
- กันตพร สานศิลป์พงศ์. (2561). The Nose Project: พลังของ “กลิ่น” ที่ปลดล็อกศักยภาพศิลปะของคนตาบอดและคนตาดี. สืบค้นจาก <https://adaymagazine.com/the-nose-project/>
- Szubielska Magdalena and others. (2019). Evaluation of art of visually impaired people by children and adults. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/330422916>
- The UOB Bank. (2021). Art from the Blind: To Create Values for Social. Retrieved from <https://www.uob.co.th/investor/news/press-news/2019/news-18Mar2019.page>
- ธนาคารยูโอบี. (2562). ศิลปะจากผู้พิการทางสายตา สร้างคุณค่าส่งต่อเพื่อสังคม. สืบค้นจาก <https://www.uob.co.th/investor/news/press-news/2019/news-18Mar2019.page>
- Virotsakul, Theerannet. (2014). The Process of Creating a 6 Dimensions Stage Drama for Visual Handicapped Children. A thesis submitted to The Department of Public Relations, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.
- ธีรเนตร วิโรจน์สกุล. (2557). “กระบวนการสร้างสรรค์ละครเวที 6 มิติ สำหรับเด็กพิการทางสายตา” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Watts, Robert. (2016). Children's Perceptions of Beauty : Exploring Aesthetic Experience through Photography. Retrieved from <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsble&AN=edsble.714476&site=eds-live>.

บรรณานุกรมภาพ

ภาพที่ 1 จิราพร พนมสวย. (2020).

ภาพที่ 2 จิราพร พนมสวย. (2020).